

Inleiding door N. J . P. Blaauwhof over" De ramen van Schiebroek"
18 maart 2006, voor de Leden van de Vereniging van Stedebouwkundig
Wijkbehoud,
Hillegersberg Schiebroek Terbregge

Dames en heren, beste mensen, ik voel me heel gelukkig, dat ik U 2 maanden voor mijn afscheid van deze parochie welkom mag heten voor een rondleiding langs de ramen van Schiebroek.

Toen ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de parochie in 1983 een gift voor een raam

gedaan werd, had ik niet durven dromen, dat dit zou leiden tot het aanbrengen van alle ramen,

die U om U heen kunt zien.

Het was niet gemakkelijk om het hele project gerealiseerd te krijgen, maar dankzij de steun

van velen, niet het minst dankzij de inbreng op theologisch en iconografisch gebied van mevrouw Beyers, die ook heeft bijgedragen aan het boek over de ramen, lukte het om in een

tijd van ongeveer 8 jaar alle ramen te plaatsen.

Indirect leidde dit project ook tot **een drietal pelgrimsreizen** vanuit deze kerk naar Assisi, de

stad van Franciscus.

Het project zou zeker ook niet hebben kunnen slagen, als de kunstenaar Pieter Wiegersma

zich niet had kunnen herkennen in de keuze van de themata en de iconografie.

Ikzelf heb met hart en ziel samen met **mevrouw Beyers** en **Pieter Wiegersma** mijn schouders onder dit project gezet.

Ik hoop, dat U het mij vergeeft, als ik me bij de rondleiding hierna soms een beetje door mijn

enthousiasme mee laat slepen.

Ik begin nu met een drietal korte beschouwingen.

Daarna zal ik in grote lijnen de themata en de iconografie van de ramen toelichten. Bij de rondleiding kan ik er dan gedetailleerder op ingaan.

1. De kerk van de Heilige Paulus staat in Schiebroek, maar tegelijkertijd ook in Rotterdam,

een stad, die zwaar geleden heeft onder de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog.

De bouw van de kerk is tijdens de Tweede Wereldoorlog onder moeilijke en soms bizarre

omstandigheden tot stand gekomen.

Het was de enige kerk in dit deel van het land, die tijdens de bezetting gebouwd is.

Vanaf het priesterkoor en zeker vanachter het altaar is heel duidelijk het grote raam te zien

boven de hoofdingang. "**Stad zoekend naar het hart**", is duidelijk geïnspireerd op het beeld

"Verwoeste Stad" van Ossip Zadkine.

2. De kunstenaar moet **affiniteit** hebben met het onderwerp van zijn opdracht.

Als een opdracht wordt verstrekt aan een willekeurige kunstenaar, die alleen maar technisch

in staat is de opdracht te vervullen, kan het resultaat technisch heel knap zijn.

Een aantal mensen zullen dit ook voldoende vinden, want technisch knap staat bij hen

gelijk aan goed.

Dit zou dan de bedoeling van de opdracht geweest zijn. Datgene wat het resultaat een **meerwaarde** meegeeft, komt evenwel pas uit de verf, **als de kunstenaar zichzelf in de opdracht en vooral de innerlijke bedoeling van de opdracht voldoende herkent**. Hij zou de opdracht ook uit vrije keuze op zich genomen kunnen hebben. De ramen in de Heilige Paulus maken voor wie het wil zien duidelijk, **dat Pieter Wieggersma er met zijn hart bij was**.

3. De functie van gebrandschilderde ramen is ten dele nog dezelfde. als in de middeleeuwen.

De **waarheden** van het geloof en de **verkondiging** door de priesters en de Kerk, moesten

voor mensen, die niet konden lezen of schrijven, maar wel zien en begrijpen, verduidelijkt

worden in een **standaardtaal**, die zij verstonden.

Vandaar de vaste symbolen, de gekende thematiek en vaak de verhalende vorm van de voorstelling.

De mens zoekt een vormgeving, die hij kan herkennen.

In het heden is belangrijk geworden, dat **de vormgeving leidt tot beschouwing en overwegen** langs soms voor het individu ongebaande paden.

Als gemeenschap binnen de door gebrandschilderde ramen omsloten ruimte moet men zich er

thuis door voelen.

De ramen moeten de mens niet alleen stichten, maar zich ook laten richten op de ander en de

wereld buiten.

Hij moet zich open stellen voor wat hij ervaart bij het kijken naar de ramen en zich overgeven

aan een onwillekeurig bij hem aanwezige kennis, die "niet helemaal van deze wereld" is. Alles willen begrijpen komt vaak neer op veel niet snappen of er bang voor zijn, dat men het

gewoon zo maar snapt.

De mens, die zichzelf eerlijk de vraag stelt of hij zichzelf eigenlijk wel helemaal doorgrondt,

zal toegeven, dat hij ook zichzelf niet altijd begrijpt.

Toch levert het feit dat men zichzelf niet in alle opzichten kent, meestal gevoelsmatig en ook

rationeel weinig problemen op.

Waarom zou men dan niet de ervaring bij het kijken naar de ramen als een waarde op zichzelf

willen aanvaarden.

Het beschouwen van gebrandschilderde ramen, en het aan jezelf toestaan om de innerlijke

betekenis van de ramen in al hun pracht van vormen en kleuren te ervaren, levert momenten

op van onvoorwaardelijk geluk.

Als mens ben je even in een andere en betere wereld.

Je zou op zo'n ervaringsmoment willen, dat je daarin eeuwig zou mogen vertoeven.

Nu zal ik, zoals aangekondigd,

spreken over de gekozen themata en iconografie.

De Paulusramen.

Voor de eerste 2 ramen gingen de gedachten als vanzelf uit naar de patroon van de parochiekerk.

Centraal aan weerszijden van het middenschip zijn tegenover elkaar de ramen met als themata

"Bekering" en **"Verkondiging"** aangebracht.

Bekering ofwel de ommekeer van de mens zelf staat hier thematisch tegenover de verkondiging ofwel het getuigen van de waarheid naar de buitenwereld toe.

In zijn eerste brief aan de inwoners van Korinthe zegt Paulus:

"Ik had mij voorgenomen U geen enkele wetenschap te brengen dan die van Jezus Christus en Zijn kruis".

Als U de kerk binnenkomt, ziet U **rechts centraal** in het middenschip het raam "Bekering van

Paulus" en **links centraal** in het middenschip het raam "Verkondiging van Paulus".

In het raam van de "Bekering" houdt Paulus in zijn **rechterhand** het symbool van de steen, waarmee Stefanus werd gestenigd.

Uit die steen groeit echter een tak als teken van hoop, het begin van een nieuw leven.

Met zijn **linkerhand** begint Paulus het zaad van het geloof te verspreiden.

De hemellichamen staan voor het universele van zijn zending.

In het raam van de "Verkondiging" houdt Paulus de boekrol van de bijbel hooggeheven.

Zijn brieven hangen aan zijn staf. Aan zijn staf vindt men de versiering met de haak, het oudste christenteken. De **dad**en worden hier benadrukt. Paulus stelt in alle aspecten van zijn

verkondiging voortdurend daden. De tekst op de brieven zegt: "Boven alles komt de liefde".

(meizoon de toutoon hè agapè)

Het Zonnelied van Franciscus. De volgende ramen. Gezien de grotere complexiteit van de

iconografie moet ik hier wat langer bij stilstaan.

De keuze voor **het Zonnelied van de Heilige Franciscus van Assisi** sproot voort uit de gedachte, dat, als je Paulus presenteert als apostel van de volkeren, die Jezus Christus verkondigt als de Heer van heel de schepping, **het Zonnelied thematisch verwant is aan de**

themata van de Paulusramen.

Het Zonnelied gaat over de schepping en is universeel van gedachte.

Vanwege de **compositie** van het ontwerp zijn de 4 grote themata dood en verrijzenis, licht en

duisternis, wind en water, mens en aarde, uitgebeeld **rond een centrale middenfiguur.**

Voor de definitieve vormgeving is van grote invloed geweest **de bijeenkomst van de vertegenwoordigers van de grote wereldreligies in oktober 1986 in Assisi op initiatief van**

Paus Johannes Paulus II.

_ "Onze zuster, de eerste **Dood**" is het raam onmiddellijk voor het raam "Bekering van Paulus", als U de kerk binnenkomt.

_ Aan de andere kant van dit raam vindt men het raam "Onze broeder, het **Licht**".

_ Daartegenover ziet men in dezelfde volgorde de ramen "Moeder Aarde en **de mens**" en "Zuster **Water**, Broeder **Wind**, de Adem Gods".

In het eerste van deze 4 ramen is de centrale figuur, **de Dood**, afgebeeld met gedeeltelijk

bedekt gelaat. Het is een vriendelijke gestalte, die de gestorven Franciscus draagt.

In zijn gestigmatiseerde hand draagt hij een olijftak. Rechts bovenaan staat de ster van Bethlehem, herinnerend aan de kerststal, die Franciscus introduceerde.

Tegelijk symboliseert de ster het opnieuw geboren worden in de ruimte van God.

Bij de graftombe wordt de tweede dood verbeeld met de zandloper.

Deze figuur verwijst naar de eeuwige dood.

De Alpha en de Omega, het begin en het einde, symboliseren als tekens van de antieke Griekse wereld en het christendom de alomvattende God ofwel Hij Die zonder einde is en

zonder begin.

Het raam van de dood is het raam van de Vader.

Het raam "**Onze broeder, het Licht**" is het raam van de Zoon.

De Zoon is het ware Licht, dat ieder mens verlicht.

De centrale figuur in dit raam is een man met de zonnescijf in zijn hand, de maan op kniehoogte en een hand, omhoog geheven met het V-teken, symbool voor de overwinning van

het licht op de duisternis.

Linksboven wordt **broeder Vuur** weergegeven samen met de salamander, die door het vuur

heen zou kunnen gaan en toch in leven blijft.

De kleine figuur linksonder draagt de olielamp, ons oproepend tot waakzaamheid in afwachting van de komst van de Heer.

In zijn andere hand draagt deze figuur het Egyptische teken voor het eeuwige leven, de **ankh**,

geschonken door de Zonnegod.

Het planetenstelsel verwijst naar de oude astrologie.

Het derde raam uit dit viertal is **het raam van de Heilige Geest**.

Wolken en vogels bekronen het raam met "Adem van God" in Hebreeuwse letters, de taal van

het Jodendom.

De vogels razen voort op de windwagen, zoals op Pinksteren er een felle wind opstak.

In het scheppingsverhaal heet het: "**De aarde was woest en ledig en de Geest van God**

zweefde over de wateren".

Het water is de plaats, waar het leven op aarde begon.

De Geest wordt als centrale figuur afgebeeld als vrouw.

In haar hand houdt zij het schip van de mensheid of het schip van de Kerk. Zij zorgt ervoor,

dat het schip de wind in de zeilen houdt.

In de andere hand houdt zij de **drietand**, het teken van Neptunus, maar ook van **het heilige**

getal DRIE, dat vele betekenissen heeft, want het is een heilig getal in vele godsdiensten.

In het christendom is dit het getal van de **Heilige Drieëenheid**.

De dwarsbalk laat het leven in het water zien in al zijn vormen.

Het onweer breekt los boven het hoofd van broeder Wind.

Het **Boeddhistische achtvoudige rad**, dat hij in zijn hand houdt verwijst naar **de achtvoudige weg** naar het heil:

juist vertrouwen,

juiste intentie,

juist spreken,

juist handelen,

juiste leefwijze,

juist streven,

juiste aandacht en

juiste concentratie.

Het rad wordt door de wind in beweging gehouden.

Het achtvoudige rad is te vergelijken **met de christelijke gaven van de Heilige Geest**. **De centrale figuur** in het **vierde** van deze ramen houdt in de ene hand **korenaren** als symbool van het dagelijks brood en tegelijkertijd staande voor het levende brood in de eucharistie.

In de andere hand zie je **de zaadbol van de paardebloem** als symbool voor vruchtbaarheid

en al wat verwaait in de wind.

Daaronder vindt U de oude Keltische tekenen van de seizoenen.

"Pax et bonum", Vrede en het goede is de groet van de Franciscanen in de taal van de westerse Kerk, het Latijn.

Deze **zegewens** klinkt nog steeds als een programma voor de mensheid, dat op uitvoering

wacht.

Onder de voeten van de centrale figuur staat de aardbol in vlammen.

Om de aardbol heen kronkelt zich een **slang**, symbool voor de draak uit het Boek van de Openbaring.

De gouden banden en de **gouden appel** in zijn bek symboliseren het materialisme ..

Geheel midden onder staan **Arabische tekens**, de taal van de Islam.

Vele religies kregen een symbool in dit raam en de andere 3 ramen.

De vervolgramen. Hier kan ik wat korter over zijn.

Het thema **"Aanvaarden en zich aanvaard weten"** sluit aan op het thema van de vorige ramen.

De kunstenaar probeert **de onzichtbare wereld** met sprekende symbolen in beeld te brengen,

geïnspireerd door de woorden van Franciscus in het Zonnelied.

"Onze zuster, de eerste Dood" wordt met als gedachte op de achtergrond

"Sterven is opnieuw geboren worden om eeuwig met Hem te zijn" vertaald naar:

er zijn en zichzelf zijn.

"Onze broeder, het Licht" wordt omgezet via *"Jezus Christus, het ware Licht, dat ieder mens verlicht"* in:

zien en zich laten zien.

"Zuster Water, broeder Wind" wordt via *"Wie drinkt van het water dat Ik hem zal geven, krijgt in eeuwigheid geen dorst meer"*:

duurzaamheid en trouw.

"Moeder Aarde en de Mens" vindt langs de weg van *"God zelf ziet in respect naar Zijn schepping, God zag, dat het heel goed was"* een vertaling in:

respect en verwondering.

In de kerk zijn ze te zien naast de ramen, waaraan ze thematisch gekoppeld zijn.

"Er zijn en zichzelf zijn" toont een vrouw met een haardos in vlammen, symbolisch voor het

brandende braambos, waar God Zijn **Naam** bekend maakte. "IK ben die is" staat in 4 Hebreeuwse letters op het ei.

Het **ei** is volkomen zichzelf, ongrijpbaar en onvoorspelbaar.

Het **mysterie** blijft ondoorgrondelijk, zoals de vogel voor de kat.

Het **"zijn"** is er gewoon en je kunt het niet snappen, maar wel aanvaarden als een vanzelfsprekendheid.

Het **beeld van de mens met de zon en de maan met ogen** in zijn hand blijft vaak toch nog

blind voor het geheim van God.

"Zien en zich laten zien" sluit goed aan bij "Masker en ontmaskeren, het thema van een

gedicht van Huub Oosterhuis.

Je moet door het masker, waardoor je de ander niet ziet, heen willen kijken.

In de ogen van de ander zie je jezelf beter.

Het ontmaskeren in de afbeelding spreekt voor zichzelf.

De sieraden verwijzen naar de waardigheid van de mens en het stro verwijst naar echtheid en waarheid.

De centrale figuur in het raam "**Duurzaamheid en trouw**" heeft druiven boven zijn hoofd.

Deze druiven verwijzen naar de eucharistie.

De afgebeelde **slang** bijt in de eigen staart en de **feniks** herrijst iedere keer opnieuw uit zijn as.

De **hond** is trouw aan zijn baas.

Trouw zijn is automatisch verbonden met ook op den lange duur trouw blijven.

De **eendagsvlinder** en de **schildpad** relativeren in combinatie de volheid van de tijd.

"Respect en verwondering" zijn met elkaar verbonden.

Respect voor de ander houdt in, dat men zich ook blijft verwonderen over de ander en in de

ander zichzelf in spiegelbeeld terugziet.

In het raam is een kind bezig met zijn stokpaardje en vlaggenstokje, de mens is bezig met te

genieten van de vruchten van deze aarde.

De nar in het midden met zijn trompet houdt als dwaze een spiegel voor aan de wijzen van deze wereld.

De tekst onder het raam "*Bij de Heer is barmhartigheid*" roept de mensen eigenlijk op om ook

zelf barmhartigheid te betonen.

Het raam in de dagkapel.

Het raam in de dagkapel gaat uit van **Maria als beeld van de Kerk**.

In dit raam wordt de drievoudige geboorte verbeeld:

de eeuwige geboorte uit de Vader,

de geboorte in de tijd uit de schoot van Maria,

en in navolging van haar de geestelijke geboorte in de harten van de gelovigen en in de Kerk.

In het **linkerraam** stroomt vanuit de Duif, symbool van de Geest, een onstuitbare levensbron,

culminerend in de schepping van de mens.

Man en vrouw schiep God in volkomen gelijkwaardigheid.

De 2 duiven betekenen hun eenheid.

In het **middenraam** schrijdt Maria zwanger op ons toe.

Zij zal een kind baren. God wordt mens door geboren te worden uit haar schoot. De druiven en de korenaren zijn symbolen voor de eucharistie, het geheim van "God-met-ons".

Het raam **rechts** stelt de **geestelijke geboorte uit de harten van de gelovigen voor**.

De vrouw wordt door een arend gedragen.

De arend ziet met zijn scherpe blik, het onderscheid tussen het goede en het kwade.

Maria dient als voorbeeld voor de gelovigen.

Zij laat ons zien, dat in de geest herboren worden ons naar God leidt.

Het raam in de doopkapel.

In de doopkapel staat niet de vrouw centraal, de brengster van het Heil en het Licht, maar **de**

man als mens uit wie de levensboom groeit.

"Man **Bron van Leven**" heet dit raam.

De zittende man in het middenraam verbeeldt de aarde of de vader van David, Jesse.

Aan deze man ontspruit het leven.

De eenwording van man en vrouw in liefde wordt verbeeld door de 2 vogels. Het embryo bovenin, nog nauwelijks herkenbaar, symboliseert het mysterie van het leven.

Het licht om het embryo heen IS het Licht. Geborgenheid wordt hier gesymboliseerd.

Op de ramen links en rechts ziet U afbeeldingen, die omgeven zijn door water.

Water kan leven bedreigen en verwoesten, maar is tegelijk ook de bron van alle leven.

Het is

ook het doopwater, dat de mens schoon wast van alles wat hem zou kunnen beletten de nieuwe mens in zichzelf tot werkelijkheid te maken.

De glas-in-kunsthars-ramen.

Een **zevental** glas-in-kunsthars-ramen belichten themata op kleiner formaat.

Het raam "**Oerkracht**" geeft vorm aan de idee van het 24-uursgebeuren met zijn dag- en nachtritme.

Het raam "**Muziek**" laat zien, hoe het geluid tot compositie kan worden.

De klank van orgelpijpen, mandoline, stemvork, ruisen van de wind en de val van een eikel

worden verbeeld.

"**Het goede leven**" wordt aangegeven door een boek en een glas wijn.

Het raam "**Ontmoeting**" laat 2 vogels zien in de stralen van de zon.

In het raam "**Vrijheid**" wordt de vrijheid gesymboliseerd door vissen in het water.

Vrijheid

kan slechts bestaan in gebondenheid.

Uiterlijke vrijheid en innerlijke vrijheid moeten harmoniëren.

"**Bloemen in vensterbank**" geeft een beeld, dat wij allemaal kennen. Het raam staat voor het

gewone en alledaagse.

Het raam "**De stek, bloemen en vrucht**" geeft de continue lijn aan van het bestaan.

Het zestal ramen aan weerszijden van het **zangkoor** zijn voornamelijk decoratief. De kringloop van de natuur staat in deze ramen centraal.

"*Stad zoekend naar het hart*". *Het laatste grote raam.*

In "**Stad zoekend naar het hart**" staat de sluier symbool voor het doodskleed van de Koude

Oorlog, gescheurd en wel.

De centrale figuur strekt toch in de val, ondanks het uitgerukte hart, zijn handen uit en tast in

de leegte.

Planeten en sterren, die verduisterd zijn, en een bloedrode regenboog omringen de

vallende mens.

Met de ene hand **grijpt hij in het gif** en met de andere hand een **plastic bloem**, hem aangereikt door een **blinde vredesduif**.

De laatste dukdalf, uitstekend boven **het rottende water, staat symbool voor onze havenstad.**

De letter R van Rotterdam verwijst hier naar.

Uit het water steekt de hand van **Erasmus** met "De Lof der Zotheid".

De fles in het water is enerzijds symbool van onze materialiserende onlesbare dorst, en anderzijds een teken, dat **een Boodschap bewaart voor hen, die overleven.**

Het beeld van de onafwendbare ondergang, weergegeven in dit raam, wordt als vanzelf voor de beschouwer naar de achtergrond gedrongen door het gat, gevuld **met kristallen, die wijzen naar hoop op de toekomst met een nieuw licht.** Dit raam laat tevens zien, **hoe de leegte, die ontstaat, bijna onvermijdelijk wordt opgevuld.**

Het hart zie je niet in een menselijk lichaam. Je vermoedt, dat het klopt, want zonder dat is er geen leven en geen hoop te koesteren. Het hart moet door de verscheurde sluier heen weer zichtbaar worden.

Ik dank U voor Uw aandacht. Over enkele minuten zal de rondleiding beginnen bij de Paulusramen in het midden van de kerk. U kunt daar in de banken plaatsnemen